

Warszawa, 8 grudnia 2019 r.

Opinia

w sprawie czasu pracy i wynagrodzenia ze stosunku pracy radcy prawnego świadczącego pomoc prawną z urzędu

Niniejsza opinia dotyczy interpretacji następujących przepisów art. 80 Kodeksu pracy w związku z art. 22⁴ u.r.p. i art. 298² Kodeksu pracy w związku z art. 18 ustawy o radcach prawnych ujętych w formie następujących pytań:

- 1) jak traktować nieobecność w pracy radcy prawnego, będącego stroną stosunku pracy, spowodowaną świadczeniem pomocy prawnej z urzędu?
- 2) czy radcy prawnemu należy się wynagrodzenie ze stosunku pracy, za czas świadczenia pomocy prawnej z urzędu?

Podstawa prawna opinii:

1. Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r., poz. 2115 ze zm.,) dalej jako u.r.p.;
2. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r., Kodeks pracy, (tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r., poz. 1040 ze zm.,) dalej jako K.p.;
3. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, (tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r. poz. 1460 ze zm.), dalej jako K.p.c.;
4. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks postępowania karnego, (tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r., poz. 1987 ze zm.), dalej jako K.p.k.;
5. Ustawa z dnia 10 września 1999 r. - Kodeks karny skarbowy (tekst jednolity: z 2018 r., poz. 1958 ze zm.), dalej jako K.k.s.;
6. Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, (tekst jednolity: z 2019 r. poz. 628 ze zm.), dalej jako u.o.p.z.;

7. Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi; (tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r., poz. 2325); dalej jako P.p.s.a.;
8. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 15 maja 1996 r. w sprawie usprawiedliwiania nieobecności w pracy oraz udzielania pracownikom zwolnień od pracy; Dz. U. z 2014 r., poz. 1632.
9. Uchwała Nr 157/VII/2010 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 15 października 2010 r. w sprawie wyznaczania radców prawnych do prowadzenia spraw z urzędu wraz z załącznikiem w brzmieniu ustalonym uchwałą nr 277/IX/2016 Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 20 lipca 2016 w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego uchwały w sprawie wyznaczania radców prawnych do prowadzenia spraw z urzędu.

I. Uwagi ogólne

Problemy prawne będące przedmiotem tej opinii są konsekwencją publicznoprawnego statusu radcy prawnego, będącego zawodem zaufania publicznego oraz braku jednoznacznych reguł kolizyjnych pomiędzy przepisami prawa ustanawiającymi ten status zawodu radcy – w szczególności przepisami u.r.p., a przepisami prawa pracy.

Na radcy prawnym spoczywa obowiązek świadczenia pomocy prawnej z urzędu, niezależnie od tego czy wykonuje zawód prowadząc kancelarię prawną, jest współnikiem spółki osobowej prawa handlowego, o której mowa w art. 8 ust. 1 u.r.p, czy też w ramach stosunku pracy lub podstawie umowy cywilnoprawnej. Nie ulega jednak wątpliwości, że ujęte w formie pytań problemy stosowania prawa mogą pojawić się w związku z zatrudnieniem pracowniczym radcy prawnego¹. Dzieje się tak z tego powodu, że na radcy prawnym w jednym czasie może spoczywać obowiązek

---

¹ Ubocznie należy zauważyć, że analogiczne wątpliwości mogą się pojawić również w związku z zatrudnieniem radcy prawnego wykonującego zawód w ramach administracyjnoprawnego stosunku zatrudnienia, do którego zgodnie z art. 8 ust. 5 u.r.p., przepisy do tyżąc stosunku pracy stosuje się odpowiednio.

wykonywania obowiązków wynikających ze stosunku pracy oraz obowiązków będących konsekwencją wyznaczenia radcy prawnego do świadczeni pomocy prawnej z urzędu. Źródłem obowiązku radcy do wykonywania pomocy prawnej z urzędu *in abstracto* jest zatem sam fakt wykonywania zawodu radcy prawnego. Natomiast powinność świadczenia pomocy z urzędu *in concreto* jest konsekwencją odpowiedniego aktu prawnego pochodzącego od sądu albo aktu wydanego przez właściwy organu samorządu zawodowego, podjętego w następstwie uprzedniego postanowienia wydanego w postępowaniu sądowym².

Aktem prawnym nakładającym na radcę prawnego obowiązek świadczenia pomocy pranej z urzędu w konkretnej sprawie może być w szczególności:

- 1) zarządzenie prezesa lub referendarza sądowego sądu właściwego do rozpoznania sprawy (art. 88 § 1 K.p.k.),
- 2) zarządzenie prezesa lub referendarza sądowego sądu właściwego do rozpoznania sprawy (art. 177 K.k.s.),
- 3) zarządzenie prezesa lub referendarz sądowy sądowego sądu właściwego do rozpoznania sprawy (art. 23 § 1 K.k.w i art. 30 § 2 w zw. z art. 23 K.p.k.),
- 4) zarządzenie sądu przed którym toczy się postępowanie w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego (art. 33 ust. 6 u.o.p.z.).

Natomiast rada właściwej izby radców prawnych wyznacza radcę prawnego do prowadzenia spraw z urzędu w następstwie:

1. wydania przez sąd postanowienia w przedmiocie przyznania stronie pomocy prawnej w postępowaniu cywilnym (§ 1 pkt. 1 regulaminu będącego załącznikiem do uchwały Nr 152/VII/2010 w zw. z art. 117 § 5 K.p.c.),
2. wydania przez sąd postanowienia w przedmiocie przyznania stronie pomocy prawnej w postępowaniu przed sądem administracyjnym (§ 1 pkt 1 regulaminu będącego załącznikiem do uchwały Nr 152/VII/2010 w zw. z § 2 pk1 1 Uchwały Nr 152/VII/2010 i w zw. z art. 253 § 1 P.p.s.a).

---

² Por. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 2015 r., III ZS 9/15; LEX nr 1959488.

Tak rozumiane ustanowienie obowiązku do występowania w charakterze pełnomocnika strony, bez względu na rodzaj aktu aktualizującego ten obowiązek, wymaga określenia radcy co do tożsamości, oznaczenia strony postępowania, sprawy (przez wskazanie jej sygnatury), oraz właściwego w sprawie sądu.

Podkreślić przy tym należy, że nawet jeśli radcę wskazuje organ samorządu zawodowego³ to jego działanie w tym zakresie prowadzi do indywidualizacji obowiązku, który od chwili wydania postanowienia o przyznaniu przez sąd pomocy z urzędu spoczywa na wszystkich radcach prawnych zrzeszonych we właściwej izbie. Działanie rady właściwej izby radców prawnych musi być zatem postrzegane jako działanie w sferze władztwa publicznego i jej czynności w tym zakresie są nie tyle korzystaniem z uprawnienia, ale wykonaniem publicznoprawnego obowiązku nałożonego na nią bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa. W konsekwencji nieobecność radcy prawnego wykonującego obowiązki związane ze świadczeniem pomocy prawnej nigdy nie są „wyjściem prywatnym”, a musi być postrzegana jako działanie w imię interesu publicznego. Dostęp do pomocy prawnej z urzędu stanowi bowiem komponent zagwarantowanego konstytucyjnie prawa do sądu⁴.

II. Uwagi szczegółowe

Rozważanie o tym jak traktować nieobecność w pracy radców prawnych spowodowaną świadczeniem przez niego pomocy prawnej z urzędu, należy rozpocząć od przypomnienia ogólnej zasady, że tę sprawę u danego pracodawcy reguluje regulamin pracy⁵. Zgodnie z art. 104¹ § 1 pkt 9 K.p. regulamin pracy, określając prawa i obowiązki pracodawcy i pracowników związane z porządkiem w zakładzie pracy, ustala przyjęty danego pracodawcy sposób potwierdzania przez pracowników przybycia i obecności w pracy oraz usprawiedliwiania nieobecności w pracy. Postanowienia regulaminu pracy w tym

---

³ Zgodnie z § 1 regulaminu jest nim rada okręgowej izby radców prawnych.

⁴ Por. np. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 czerwca 2008 r., P 37/07; OTK-A 2008/5/80.

⁵ Oczywiście w sytuacji, gdy pracodawca nie jest objęty układem zbiorowym pracy.

zakresie wiążą wszystkich pracowników, a zatem i radcę prawnego wykonującego zawód ramach stosunku pracy.

Postanowienia regulaminu pracy, o których stanowi art. 104¹ § 1 pkt 9 K.p., powinny uwzględniać przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 15 maja 1996 r. w sprawie sposobu usprawiedliwiania nieobecności w pracy oraz udzielania pracownikom zwolnień od pracy. Zgodnie z § 4 tego rozporządzenia pracodawca jest obowiązany zwolnić pracownika od pracy, jeśli taki obowiązek wynika z Kodeksu pracy, przepisów wykonawczych do Kodeksu pracy albo z innych przepisów prawa. Pomimo pewnych wątpliwości należy przyjąć, że do radcy prawnego świadczącego pomoc prawną z urzędu odnosi się § 6 rozporządzenia w sprawie zwolnień, w świetle którego pracodawca jest obowiązany zwolnić pracownika od pracy na czas niezbędny do stawienia się na wezwanie organu administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, sądu, prokuratury, policji albo organu prowadzącego postępowanie w sprawach o wykroczenia.

Przyczyną zasygnalizowanej wyżej wątpliwości jest treść § 3 pkt 4 rozporządzenia w sprawie zwolnień, określającego sposób usprawiedliwiania nieobecności spowodowanej wezwaniem, o którym mowa w § 6 rozporządzenia. Zgodnie z § 3 pkt 4 rozporządzenia w sprawie zwolnień dowodem usprawiedliwiającym nieobecność rozporządzenia jest imienne wezwanie pracownika do osobistego stawienia się, wystosowane przez organ właściwy w sprawach powszechnego obowiązku obrony, organ administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, sąd, prokuraturę, policję lub organ prowadzący postępowanie w sprawach o wykroczenia – w charakterze strony lub świadka w postępowaniu prowadzonym przed tymi organami, zawierające adnotację potwierdzającą stawienie się pracownika na to wezwanie. Świadczący pomoc prawną z urzędu radca prawny nie jest oczywiście stroną ani świadkiem we wskazanych w tym przepisie postępowaniach. Należy jednak przyjąć, że do radcy prawnego przepis ten stosuje się odpowiednio.

W świetle powyższego nieobecność w pracy radcy prawnego, wykonującego czynności w ramach pomocy prawnej z urzędu, stanowią usprawiedliwioną nieobecność w pracy. Jednakże status pracowniczy radcy prawnego wyznaczany jest nie tylko przepisami prawa pracy, ale przede wszystkim, ze względu na regułę kolizyjną ustanowioną w art. 5 K.p., przepisami u.r.p. W konsekwencji sposób usprawiedliwiania nieobecności radcy prawnego w pracy wymaga sięgnięcia do art. 18 u.r.p. Zgodnie z art. 18 ust. 1 u.r.p. do czasu pracy radcy prawnego zalicza się także czas niezbędny do załatwiania spraw poza lokalem jednostki organizacyjnej, w szczególności w sądach i w innych organach, oraz czas przygotowania się do tych czynności. Z kolei, jak stanowi art. 18 ust. 2 u.r.p., czas pracy radcy prawnego w lokalu jednostki organizacyjnej (w zakładzie pracy) nie może być krótszy niż dwie piąte czasu pracy ustalonego w zawartej z radcą prawnym umowie.

Obowiązek usprawiedliwiania nieobecności w pracy spoczywa na każdym pracowniku, a zatem i na radcy prawnym - o ile wykonuje on zawód w stosunku pracy. Specyfika czasu pracy radcy prawnego przejawiająca się w tym, że radca prawny w znacznym stopniu sam decyduje o tym, kiedy wykonuje obowiązki ze stosunku pracy, prowadzi do wniosku, że ogólne reguły usprawiedliwiania nieobecności w pracy w przypadku radcy prawnego determinowane są relewantnymi prawnie okolicznościami konkretnego stosunku pracy - ustaleniami stron stosunku pracy co do tego w jakie dni i jakich godzinach pozostaje on do dyspozycji pracodawcy w zakładzie pracy. W konsekwencji należy przyjąć, że na radcy prawnym spoczywa obowiązek usprawiedliwiania nieobecności w pracy w obowiązującym u danego pracodawcy trybie o ile nieobecność ta pokrywałaby się z czasem pracy radcy określonym w oparciu o art. 18 ust. 2 u.r.p.

Względy wykładni językowo-logicznej wykluczają interpretację zakładającą, że radca prawny miałby usprawiedliwiać nieobecność w pracy obejmującą czas świadczenia pomocy prawnej z urzędu, jeśli czynności składające się na pomoc prawną z urzędu były podejmowane w czasie, w którym radca nie jest obowiązany

do przebywania w zakładzie pracy⁶. Nie można bowiem zapomnieć, że wchodzące w grę przepisy stanowią o usprawiedliwianiu nieobecności w pracy, przez którą należy rozumieć niemożność stawienia się w celu jej świadczenia w miejscu wskazanym przez pracodawcę.

B.

Podjmując kwestię prawa do wynagrodzenia ze stosunku pracy radcy prawnego za czas świadczenia przez niego pomocy prawnej z urzędu, należy podkreślić znaczenie wzajemnego charakteru zobowiązania wynikającego z zawarcia umowy o pracę⁷. Doniosłości tej zasady dowodzi nie tylko definicja legalna stosunku pracy zawarta w art. 22 § 1 K.p., ale i, w odniesieniu do wynagrodzenia, art. 80 K.p. Stanowi on, że wynagrodzenie przysługuje za pracę wykonaną, a za czas niewykonywania pracy tylko wówczas gdy przepis prawa tak stanowi⁸. Przykłady takich przepisów można znaleźć zarówno w K.p. (np. art. 37, art. 81 § 1 art. 134) jak i w rozporządzeniu w sprawie zwolnień (§ 16 ust. 1 rozporządzenia). W świetle art. 80 K.p. z w z art. 9 K. p. przyjmuje się, że o prawie do wygrodzienia za czas zwolnienia z pracy mogą stanowić również regulaminy wynagradzania czy układy zbiorowe pracy⁹.

Nie można wskazać powszechnie obowiązującego przepisu prawa pracy, który *expressis verbis* stanowiłyby, że radca prawny będący pracownikiem, zachowuje prawo do wynagrodzenia ze stosunku pracy, za czas zwolnienia z pracy w związku ze świadczeniem pomocy prawnej z urzędu. Równocześnie nie sposób przyjąć, że pełnienie pomocy z urzędu przez radcę prawnego automatycznie powoduje, że z tego powodu nie wykonuje on swoich obowiązków pracowniczych.

---

⁶ Względnie w czasie wykonywania zastępstwa procesowego pracodawcy.

⁷ Por. T. Liszcz, *Prawo pracy*; Warszawa 2019; s. 118-119.

⁸ Por. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2016 r., II PK 339/14; OSNP 2017/8/95.

⁹ J. Iwulski, Komentarz do art. 80 K.p. w: J. Iwulski, W. Sanetra, *Kodeks pracy. Komentarz.*; Warszawa 1999; s. 262.

Prawo radcy prawnego do wynagrodzenia ze stosunku pracy za czas świadczenia pomocy prawnej z urzędu pozostaje w nierozzerwalnym związku ze sposobem uregulowania czasu pracy radców prawnych. Pierwszoplanową rolę w tym zakresie odgrywa art. 18 u.r.p. W świetle art. 18 ust 2 u.r.p. w rozkładzie czasu pracy radcy prawnego zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy powinny zostać wskazane co najmniej dwa dni w tygodniu, w których powinien on pozostawać do dyspozycji pracodawcy we wskazanym przez pracodawcę lokalu.

Dla przedstawienia pełnego, normatywnego kontekstu zagadnienia prawa do wynagrodzenia ze stosunku pracy radcy prawnego¹⁰, konieczne jest również przywołanie art. 17 u.r.p., stanowiącego, że radca prawny wykonujący zawód w ramach stosunku pracy może być zatrudniony jednocześnie w więcej niż jednej jednostce organizacyjnej i w wymiarze przekraczającym jeden etat. Jakkolwiek przepis ten ustanawia przede wszystkim przywilej radcy znoszący ustawowe ograniczenia w możliwości podejmowania przez niego dodatkowego zatrudnienia w ramach stosunku pracy¹¹, to nie pozostaje bez wpływu na interpretację przepisów regulujących prawo do wynagrodzenia ze stosunku pracy.

Problem kwalifikowania czasu poświęconego przez radcę prawnego na wykonywanie czynności związanych z pomocą prawną nie powstaje, jeśli radca prawny wykonuje je w tych dniach, w których wiążący go rozkład czasu pracy nie przewiduje obowiązku wykonywaniu przez niego obowiązków pracowniczych w lokalu pracodawcy (w zakładzie pracy). Skoro ustawodawca uznał, czego dowodzi jednoznacznie art. 17 u.r.p., że ze względu na ustawową specyfikę czasu pracy radców prawnych możliwe jest równoczesne świadczenie pomocy prawnej na rzecz dwóch pracodawców, to tym bardziej możliwe będzie wykonywanie obowiązków ze stosunku pracy i publicznoprawnego obowiązku świadczenia pomocy prawnej z urzędu w konkretnej sprawie. Nie sposób założyć, że radca prawny pozostający

---

¹⁰ Oczywiście w zakresie pytań będących przedmiotem niniejszej opinii.

¹¹ Określone przepisami tzw. pragmatyk pracowniczych.

w jednym stosunku pracy nie będzie w stanie należycie wykonywać swoich obowiązków pracowniczych tylko z tego powodu, że w czasie, w którym nie ma obowiązku pozostawania w dyspozycji pracodawcy we wskazanym przez niego miejscu, świadczy pomoc prawną z urzędu. A zatem tak jak bezpodstawne byłoby kwestionowanie przez pracodawcę prawa do wynagrodzenia zatrudnianego przez niego radcy prawnego, który równocześnie świadczy pracę w stosunku pracy na rzecz innego pracodawcy, tak samo nieuprawnione jest stwierdzenie, że za czas wykonywania przez radcę czynności w ramach pomocy prawnej z urzędu w dniach, w których radca prawny nie miał obowiązku pozostawać do dyspozycji pracodawcy w rozumieniu art. 18 ust. 2 u.r.p.

Brak jest również podstaw do przyjęcia, że radca prawny powinien „odrabiać” czas poświęcony na świadczenie pomocy prawnej z urzędu świadczonej w czasie, w którym nie jest zobowiązany do pozostawania do dyspozycji pracodawcy w jego lokalu. Z art. 17 u.r.p. i częściowo z art. 18 ust. 1 u.r.p. wynika bowiem oczywisty wniosek, że to radca prawny samodzielnie decyduje o tym w jakich godzinach będzie wykonywał obowiązki na rzecz swojego pracodawcy w dni, w które nie jest obowiązany do przebywania w lokalu wskazanym przez pracodawcę.

Podobnie należy spojrzeć na sytuację, w której radca prawny świadczy pomoc z urzędu w czasie, w którym powinien pozostawać do dyspozycji pracodawcy we wskazanym przez niego lokalu. *Prima facie* z powodu nieobecności w pracy radcy prawnego z powodu świadczenia pomocy prawnej z urzędu nie wykonuje on pracy, a tym samym - zgodnie z art. 80 K.p. - nie zachowuje prawa do wynagrodzenia. Należy jednak zauważyć, że do czasu pracy radcy prawnego wlicza się, zgodnie z art. 18 ust. 1 u.r.p. również czas, w którym wykonuje on swoje obowiązki poza zakładem pracy. W świetle art. 18 u.r.p. niedopuszczalne jest założenie, że radca prawny zachowuje prawo do wynagrodzenia, o którym mowa w art. 22⁴ § 1 u.r.p., wyłącznie za czas wykonywania obowiązków na terenie zakładu pracy. Do czasu pracy radcy prawnego wlicza się, zgodnie z art. 18 ust. 2 u.r.p. również m.in. czas niezbędny do przygotowania się do wykonywania obowiązków określonych w tym przepis.

Konkluzje

1. W świetle art. 18 ust. 2 u.r.p. o nieobecności w pracy radcy prawnego można mówić wtedy gdy nieobecność ta przypada na czas, w którym zgodnie z rozkładem czasu pracy radca powinien przebywać w zakładzie pracy lub w miejscu osobistego i bezpośredniego wykonywania czynności zastępstwa procesowego w imieniu pracodawcy. Konsekwencją takiego stwierdzenia jest obowiązek radcy prawnego do usprawiedliwienia swojej nieobecności w pracy na zasadach określonych w odpowiednich postanowieniach regulaminu pracy. Postanowienia regulaminu pracy w tym zakresie powinien uwzględniać przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 15 maja 1996 r. w sprawie usprawiedliwiania nieobecności w pracy oraz udzielania pracownikom zwolnień od pracy.
2. Radca prawny zachowuje prawa do wynagrodzenia za czas świadczenia pomocy prawnej z urzędu, w tym pokrywający się z czasem pracy, o którym mowa w art. 18 ust. 2 u.r.p., chyba że pracodawca udowodni, iż radca prawny z powodu świadczenia pomocy prawnej z urzędu nie wykonał obowiązków pracowniczych. W świetle przepisów u.r.p. i K.p. regulujących systemy czasu pracy należy zauważyć, że specyfika czasu radców prawnych pozwala na doszukiwanie się w nim cech właściwych dla zadaniowego systemu czasu pracy, o którym mowa w art. 140 K.p., a zatem systemu, w którym rodzaj pracy, jej organizacja albo miejsce wykonywania uniemożliwiają lub znacznie utrudniają kontrolę pracodawcy nad pracownikiem w czasie wykonywania pracy¹². Pracownik zatrudniony w zadaniowym systemie czasu pracy ma duży zakres swobody w kształtowaniu swego czasu pracy. W konsekwencji można więc przyjąć, że w zadaniowym czasie pracy pracownik nie pozostaje w dyspozycji pracodawcy

---

¹² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 14 lutego 2017 r., III AUa 1262/16; LEX nr 2272095.

w określonym miejscu i czasie¹³. Tym samym nie sposób uznać, że sam fakt świadczenia przez radcę pomocy prawnej z urzędu stanowi przeszkodę do należytego wykonania przez radcę prawnego jego obowiązków pracowniczych. Takiej sytuacji nie można wykluczyć, jednak pracodawca będzie musiał to wykazać w konkretnym przypadku.

dr hab. Mariusz Wieczorek, radca prawny

---

¹³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2017 r.; II PK 202/16; LEX nr 2337349.